

Vendar pa ne smemo pozabiti, da je Prešeren hkrati napisal tudi:

»V sovražnike 'z oblakov
rodú naj naš'ga trešči grom!
Prost, kot je bil očakov,
naprej naj bo Slovencev dom;
naj zdrobé
njih roké
si sponse, kjer jim še težé!»

Smo za boljšo samoupravno socialistično demokracijo in za strpno, prijateljsko sožitje med vsemi samostojnimi in enakopravnimi republikami ter med narodi in narodnostmi v SFRJ!

KRONIKA

UTRIP AMERIŠKEGA PESNIŠTVA

Književnost Združenih držav Amerike, sama po sebi mlada, vsekakor mlajša od slovenske, je zrasla v vrhove z najboljšimi književniki šele tedaj, ko se je razbremenila evropskega vzorca in dolžniškega razmerja in mimo strujnih opredelitev, čeprav ne čisto brez povezave ali s plodnimi stičiči, ki niso hranila izvirnosti. Globje je odmevala v evropskem prostoru zlasti s pesnikom Waltom Whitmanom pa z Edgarjem Alanom Poejem, oba sodita v 19. stoletje, šele v fin de siècle pa se začenja kazati njun vpliv v Evropi. Ameriška književnost doživi dejanski razcvet v 20. stoletju. V slovenski prevodni praksi že pred vojno prednjači daljša proza, predvsem roman, enako se dogaja v povojnih letih od petdesetih let dalje, ko so prevodno zastopana glavna pisateljska imena, z izjemo najmlajših. Paradoksalna je ugotovitev, da je zatem ameriška dramatika v povojnih letih dosti bolj živa v zavesti slovenskega prostora, kot pa poezija, četudi gre za posamezne, redke pesniške predstavitve v domači revialiki. Tudi drugod po svetu ni položaj pesniške besede kaj dosti drugačen – poezija, žal, ostaja za proznimi in dramskimi dosežki, vsaj kar zadeva širše receptivnosti. Tako se je pozno pojavila Antologija ameriške poezije 20. stoletja (CZ, 1986), kot jo je zbral, uredil, preve-

del Miha Avanzo. Prevode pa so prispevali še: Andrej Arko, Bogdan Gradišnik, Boris A. Novak, Mart Ogen, Denis Poniž, Jure Potokar, Marjan Strojan, Veno Taufer, Dane Zajc, Irena Zorko Novak. Zanimivo bi bilo vedeti, kakšna je antologija ameriškega pesništva, ki jo ima pripravljeno Mart Ogen. Kakor koli že, pred nami je prva tovrstna antologija kot skupen dosežek prevajalcev.

Škoda, da je urednik antologije začrtal izbor pesmi z 20. stoletjem. Z E. A. Poejem in W. Whitmanom bi antologija pridobila, saj sta v marsičem utirala pota modernega izražanja, zlasti drugi. Verjetno je urednik iz istih razlogov opustil Edwina Arlongtona Robinsona, ki je dejansko ustvarjal na koncu 19. stoletja in na začetku 20. in ga imajo za dosti eksistencialno živorodnega poeta. Sicer pa je položaj ameriškega pesništva ob prelomu stoletja dokaj zapleten, ne brez cokle tradicionalizma in didaktike. Kot bi prej ne bilo pesnika Travnih bilk. Na Harvardu študirajoči »Evropejec« T. S. Eliot je potožil: »Mislim, da ne pretiravam, če povem, da ne v Angliji ne v Ameriki ni bilo pesnika, ki bi bil 1908. mogel koristiti začetniku.« In vendar je dve leti kasneje mogoče govoriti o renesansi ameriškega pesništva, ko ena smer začenja navezovati izrazne možnosti na evropsko pesništvo – brez kakšnega dolga do njega – kot npr. Ezra Pound, pa druga smeriš-

ča navdiha v tipično ameriških temah, npr. Carl Sandburg, Edgar Lee Masters.

Urednika verjetno ni pritegnil tisti del pesništva, ki se navezuje na narodno pesem, kot jo je na svoji ravni gojil potujoči pesnik Vachel Lindsay ali pa jazzu blizu črnopolti poet Countee Cullen. Vsaj Langstona Hughesa, najbolj znanega črnskega pesnika starejšega rodu, pa bi kazalo uvrstiti v izbor. Ne po naključju je urednik antologije postavil na začetek Roberta Frosta; ne toliko zaradi Pulitzerjeve nagrade, ki jo je dobil tudi kdo drug, kot zaradi pesnikove navezanosti na naravo, na farmersko življenje z navidez konvencionalnimi pesmimi, ki so začuda postale zares priljubljene. Nasproti takemu realizmu in preprostosti iz življenja pa stoji Carl Sandburg z nemirom velikega mesta kot znanilec svobodnega ritma in novih oblik, kjer tudi vnesek iz slanga ni tujek. Wallace Stevens je bil dovteten za Poundov vpliv, tudi v izboru prevodov se nam razodeva kot eleganten pesnik duha in fantazije, s filozofskim odnosom do dejstva in imaginacije, skepsa pa je pri njem posledica opazovanja življenja. Pesnik drobnih vsakdanjosti je William Carlos Williams, hkrati čutno bogat in vse bolj zazirajoč se v preprosto naravo. Ob Amy Lowell, ki je v antologiji ne najdemo, je Ezra Pound najsugestivnejši predstavnik imaginizma. Ne glede na njegove politične zmote pa je Pound bolj kot kdo drugi pripomogel k prelomu z epigonsko tradicijo ne le s svobodnim verzom, ampak tudi z eksperimentom, ki je povezan z drugačno motiviko, kot jo je vajeno ameriško (in tudi evropsko) pesništvo. Ne da bi bil Pound izpustil iz obzorja sodobno življenje, je s svojimi izraznimi sredstvi našel stičišča z antiko, kitajsko kulturo, renesanso, izhajajoč iz individualnega občutka in misli v 20. stoletju živečega poeta. Marianne Moore je pesnica nesentimentalne izpovedi, z občasnimi primesmi posmeha in z nadihom intelektualizma. Med regionalne, a vidne pesnike ameriškega juga, ki so se zbirali okoli revije *The Fugitive*, spada John Crowe Ransom. Ta je tudi

kritik, nasprotnik industrije, uvrščajo ga v konservativni krog, toda odbrane pesmi ga kažejo kot pesnika uglajenosti in nekam posmehljivega izpovedovalca.

Thomas Sterns Eliot se pojavlja tako v ameriških kot v angleških antologijah, razlogi so znani. Gotovo sodi med najvplivnejše pesnike prve polovice 20. stoletja T. S. Eliot, glasnik nove senzibilnosti urbanega okolja; podobno kot Pound, a vendar drugače vidi zamirajočo civilizacijo, kjer je človek izgubil svojo Arhimedovo točko v nalomljivem materialnem in duhovnem svetu. Večpomenski izraz mu odpira sveže, poglabljene možnosti. Med izbor T. S. Eliotovih pesmi bi se dalo uvrstiti še kako pesem, misleč na različno obdobje ustvarjanje pesnika. Edwarda Estlina Cummingsa lahko delno uvrstimo med avantgardiste, predvsem pa v njegovih pesmih iščemo deziluzijo, satiro, za cinizmom pa se skriva občutljivo ranljiv človek. Nasproti simbolistično obarvanemu T. S. Eliotu je Louis Zukofsky glasnik objektivizma, odkrili so ga pozno. Stanley Kunitz se naslanja na drobne vsakdanjosti, ob posmehu je znal ohraniti poetičnost. Poetika Theodora Roethekeja razodeva sinzibilnega izpovedovalca osamljenosti in strahu ter transcendence. Charles Olson izhaja iz kolidža Black Mountain, z eksperimentalno naravnostjo za razne umetnosti pa je vse prej kot akademski pesnik; tudi je njegova pesem, pozivaje na spontanost, izražala težnjo po prvobitnih stvareh, blizu sta mu eksperiment in dinamična prozodija. Široko pojmovanje jezika v svojskem pesniškem ubesedovanju je ena od posebnosti Olsonove pesmi, z vidnim vplivom na sovrstnike. Tako Elizabeth Bishop kot Delmaru Schwartzu damo težko posebno oznako, medtem ko Rendalla Jarrella preveva grenkoba in se navezuje na konkreten svet, z deziluzijo pričakovanja. John Berryman v pesniški izpovedi ostaja neposreden, včasih z nadihom nadrealnega, vztrajno ga vodi pot k iskanju človeka in človečnosti. V vrh ameriškega pesništva med petdesetimi in sedemdesetimi leti

spada Robert Lowell; zajema iz različnih kultur, v pesmi zna povezati preprosto neposredno opažanje z metafizično zanosnim, vendar je do človeške vsakdanjosti neizprosno v etični presoji. S črnsko problematiko je zraščena črnopolta Gwendolyne Brooks, vendar brez militantne ostrine in na ravni objektivne refleksije, vnaša pa prvine pogovornega jezika in celo slanga ter doseže posebno barvitost. Z imaginisti je tesno sodelovala pesnica H. D. kakor se je podpisovala Hilda Doolittle.

Med pesniki beat generacije so Lawrence Ferlinghetti, Gregory Corso in Allen Ginsberg. Nesporno prednjači slednji. Medtem ko je Ferlinghetti poln asociativnosti, naslanjajoč se na Whitmanovo izročilo, in z baročnim zanosom odraža slikovite podobe. Z inspiracijo pri slikah pa zna biti Gregory Corso agresivno kritičen, z nadrealističnim humorjem. Verjetno največ vitalizma premore Allen Ginsberg, trdovraten kritik Amerike in ameriškega načina življenja, a hkrati poln krikov, bolečine, pozneje vizionar, ki ob skepsi ohranja kanec upanja za človeka in človeštvo. Ginsberg je brezobzirno odkrit do sebe, enako je ostro jasen do negativnih pojavov sodobne civilizacije, ne da bi težil k etični prerahločitnosti. Kadar mu gre za angažirano sporočilo, je spontano preprost – navsezadnje govore o tem tudi lanske turneje vse do sosednje Avstrije. Olsonov vpliv se pozna Robertu Duncanu, pa tudi Denise Levertov, čeprav je njena pesem še najbolj oddaljena od sredice tega, kar predstavlja Black Mountain Review. Charlesa Bukowskega poznamo bolj kot pripovednika, a tudi v pesmih ohranja isti motivni krog. Howard Nemerov se odpira vsakdanjim, drobnim opazovanjem in refleksijam. K povojnemu rodu pesnikov spada Richard Wilbur, ki je s svojim intelektualnim pristopom raziskoval odnos med neposrednim tvornim svetom in psihološkimi spoznanji, vodi ga ljubezen kot odrešujoča možnost. Močno asociativen postaja Anthony Hecht, z nanosi iz evropske kulture, James Dickey ostaja

novodobno preprost. Kenneth Koch je s Frankom O'Haro predstavnik »new-yorške šole«, vsakdanjost povezuje s fantazijo. Narava znova dobi tihega lirika z Archiejem Randolphom Ammonsom, Donald Justice pa je posegel v svet duševno prizadetih. Na Olsona se navezuje Robert Creeley, njegove pesmi so izpovedno polne ob neverjetno gospodarni zgoščenosti besed; zdaj naletimo na skrbno »visoko« ubeseditev, pa spet na nič manj premišljeno pesem v sproščenem pogovornem tonu.

Če je za mnoge severnoameriške pesnike 20. stoletja toliko značilno, da reflektirajo svet z nezadržno neposrednostjo, vnašajo detajle iz vsakodnevnega življenja, tudi v govorici, potem je treba opozoriti na Franka O'Haro, ki malone s pesniškim »naturalizmom« izraža dnevno doživetje ali pa razmišljujočo situacijo. Poezija Roberta Blyja utemeljno velja za prefinjeno povezovanje pojavnega sveta s spoznavnimi prvini in se kaže v poetičnem razpoloženju, iz katerega veje zavest minljivosti, pa tudi nadih pesimizma. Od petdesetih let dalje se uveljavlja John Ashbery, skeptik, ki se zaveda (med)človeških razdalj in ostaja išoč poet človeškega občutja v izgubljačem se svetu. Od drugih sodobnikov se William Stanley Merwin razlikuje ne toliko po jezikovnem eksperimentu, pač pa po izredno polni simboliki, enako po nadrealističnih sestavinah. Pri Jamesu Wrightu je za prevajalca, ki se mora omejiti pri izboru pesmi, težava v tem, da ima pesnik dokaj različna obdobja ustvarjanja. Depresivna Anne Sexton ne taji, da sta ji blizu Rilke in P. Neruda in spada v krog metafizičnih lirikov, z značilnim osebnim glediščem. Adrienne Rich združuje intelektualne in čustvene vzgibe na objektivni ravni in z zahtevo po odgovornosti; ne glede na slogovne spremembe ostaja pri trdni pesniški formi. Garyju Snyderju se pozna, da je študiral budizem, narava v njegovih pesmih nima romantičnih primesi, ampak razodeva globji, meditativni odziv in iskanje harmonije med stvarstvom in človekom, po-

sredi je aktiven odnos do sveta, brez retorike, pesmi so podane v skrbni pesniški besedi, z občutkom za ritem.

V sodobni ameriški poeziji je postala Sylvia Plath malone legendarna osebnost, ki jo postavljajo ob Lowella in Roethkeja. Ne glede na upravičenost take postavitve pa je pesnica zaradi črne življenjske usode in zaradi pesmi, polnih trpljenja in tragičnega občutja življenja, nehote prebudila odmevno zanimanje za (svojo) poezijo. Prvenec Sylvie Plath je izšel anonimno. Motiv zamiranja, obupa in smrti je postal grenka pesničina samoizpoved, toda obrnila se je tudi navzven, k svetu. Čeprav Marku Strandu »očitajo« jasno, tradicionalno izražanje, pa njegovo poezijo prevevajo krivda, strah, obup; s tem sega v jedro sodobnega človeka. Imama Amirja Barako poznamo prvotno kot Le Roia Everetta Jonesa. Po Langstonu Hughesu velja za enega najvidnejših črnskih pesnikov, utrl je pot izrazito politični pesmi z nezatajljivo levičarsko mislijo. Večstranska umetniška osebnost je Michael Benedikt. V (sodobnem) času, ko je moralna kategorija tako rekoč izpuhtela iz sodobnega ameriškega pesništva, jo je Benedikt zadržal. Med starejšim Charlesom Bellom in mlajšim Marvinom Bellom se je urednik odločil za slednjega, gotovo ne zaradi apriorne prednosti mlajšemu; v tem izboru Marvinovih pesmi sicer ne najdemo izpovedi z židovsko izkušnjo in tovrstno preokupacijo, zato pa sledimo blago izzivajočemu pesniku z dozo humorja. V Jugoslaviji rojeni Charles Simic je z enajstimi leti prišel v ZDA in se pozneje uveljavil kot pesnik in prevajalec. S pesmimi uteleša slikovno občutljivost in uporablja zelo malo besed, premišljeno izbranih, po drugi strani pa je zmožen ustvariti pravi ognjemet besedja, z nadrealističnimi povezavami. Mlajši pesnik Tom Clark je naklonjen stancam in je v formalnem pogledu pretežno moderno klasičen, napetost pesmi tiči v razmerju med notranjo strukturo lastne osebnosti in napotkom, kako zmore izvreči tako vsebino v verzificirano celoto. Biološki pojav je

zmožen spoetizirati zadržano, a z vso razberljivo medicinsko razlago. Robert Hass zajema iz različnih kultur in spaja mitično z docela vsakdanjim, različne časovne sekante pa se stapljajo v neposrednem izpraševanju o sedanosti. Ron Padgett je svoje pesmi vtikal v širino urbane sveta in se ob tem odziva s samorefleksijami. Svet pozna Erico Jong predvsem kot pisateljico, dasi je prej pisala pesmi in jih tudi kasneje ni nehala ustvarjati. Tako za pesmi kot za prozo obvelja, da jo trajno privlačuje svobodno razglabljanje o ženski ter o spolnosti; vendar bi pri pesmih ostali pri preveč poenostavljenem gledišču, če ne bi upoštevali odblekov lastne senzibilnosti in trpko praznih življenjskih položajev v neizpoljenosti. Luise Glück, mlajša pesnica, se loteva le izbranih tem, ne brez metafizičnega prepletanja. Za Jamesa Tatea pravijo, da je pesnik, ki želi povesti besede do novega življenja, novega upanja. Pozna se mu, da hoče s svojega gledišča nadaljevati izročilo Walta Whitmana, ne da bi utrpel pri samobitni izpovedi. V sedemdeseta in osemdeseta leta sega pesništvo AI – kot se je podpisovala Florence Ogawa – po senzualnosti je podobna Erici Jong. Senzualnost Susan Feldman je amalgamirana s socialnim stanjem in s toplino človeškega čutenja.

Če skušamo strniti osnovno spoznanje o ameriškem pesništvu 20. stoletja, potem ne moremo mimo najbolj splošnega, poenostavljenega spoznanja: v marsičem je drugačna, različna od pesmi našega prostora. Zlasti v ritmu urbanega življenja z vsemi protislovji in pojavi, tudi v jezikovni rabi. In spet sorodna ob civilizacijski krizi časa in razmer ter ob individualnih izpraševanjih o človeku, njegovem odnosu do sveta, do stvari in ne nazadnje do samega sebe. Seveda je to premalo, a bi s kratkim vtisom podali primerjavo, ki pa se samodejno ponuja slehernemu bralcu te antologije; na njem je, da sam presodi. Znova kaže opozoriti: kakor je del ameriškega pesništva 20. stoletja iskal navdihe v domačem območju in v koreninah svoje poetike, tako je

del pesnikov tvorno navezal stičišča z evropsko sodobno poezijo – zlasti s simbolizmom in nadrealizmom. Ne da bi bili pesniki, ki so prisluhnili različnim kulturam in literarnim vzorom, ostali v podrejenem položaju. Pojem umetniškega vpliva ima ponekod že skoraj zastrašujoč pomen, s poglobitvijo podrejenega odnosa glede na izvor. Dejansko nobena umetnina ne zraste iz vacuuma. Pri pesniških osebnostih, ki se oplajajo v širini umetniške pojavnosti, zaživi pesniško tkivo z lastnimi poetološkimi silnicami kot organski pojav. S samostojno ustvarjalno voljo. Takó se nam odkriva panorama raznorodnih pesnikov sodobnega ameriškega pesništva z lastno identiteto, recimo temu tako, s svojimi najvidnejšimi in najboljšimi dosežki.

Po zaslugi Mihe Avanza je pred nami prva antologija te vrste, ki prinaša zagotovo tisto, kar je prvenstveno v interesu spoznavanja kakšne umetnosti, namreč prerez pesništva 20. stoletja, ki daje utrip o sodobnem času in človeku. Kot pri sleherni antologiji je tudi tu niz sestavin, na katere se se morali ozirati tako urednik kot (delno) tudi prevajalci, naj gre za amerikanščino s posebnimi jezikovnimi problemi ali pa za zgodovinski razvoj in poetološke različnosti ter zapletena vprašanja metaforike, ritma in prenosa tega na drugo jezikovno območje. Urednik antologije je upošteval zlasti vidik reprezentativnosti in informativnosti. Znotraj takih možnosti za izbor poezije 20. stoletja je še vedno prostor za urednikov osebni delež, za intonacijo posameznega pesnika ali za skupino, daši je Miha Avanzo težil h kar se da objektivni predstavitvi. Pogrešamo nekaj imen, ki spa-

dajo v krog dosežkov ameriškega pesništva, zagotovo pa antologija nudi vse tiste predstavnike, ki so z različnimi pogledi in prijemi ustvarili identiteto v ameriški poeziji. Poleg oseb je pri izboru vedno pomembno, katere pesmi so uvrščene med prevode in kako predstavijo pesnika. Najsi so pogledi na to lahko različni, je v glavnem treba dati priznanje, da je urednik sledil primerom, ki posameznika predstavijo v značilni obliki in vsebini; lahko najdemo antologijske primere odbranih pesmi, kar daje celotni knjigi težo in pomen. Tako je pred nami zelo raznoliko ozvezdje poezije od Frosta, Sandburga, Ginsberga, Pounda pa do T. S. Eliota, Roethkeja, Lowella, Olsona in AI ter drugih. Ob koncu antologije najdemo Beležke o pesnikih, ki nudijo najnujnejšo faktografijo. Izpuščena pa sta Stanley Kunitz in Donald Justice, kar se ne bi smelo primeriti. Posamezni pesnik nima poetološke oznake, za interese pa so dragoceni podatki z navedbo pesniških zbirk. Tu in tam manjka letnica rojstva. O prevodih, ki jih beremo tekoče, pa bodo morali izreči besedo strokovnjaki, gotovo pa so prevajalci opravili zelo zahtevno delo. Kljub nekaterim poveršnostim pa Antologija ameriške poezije 20. stoletja predstavlja prevoden in predstavitven dosežek, ki je vreden bralske pozornosti. Za privlačno knjižno opremo je poskrbela Metka Kraševc; za ovojnico je naredila ustrezno, prosto asociacijo na slikarja Marka Rothka. Brez zadrege je možno izreči: prevedena antologija se lahko postavi ob bok drugim tovrstnim natisom v srbohrvaščini ali v drugih jezikih.

Igor Gedrih

SPREHOD PO JUGOSLOVANSKIH IN TUJIH REVIJAH

Milan Ivanović se je za 1. številko osi-
ješke Revije pogovarjal z akademikom
Dušanom Čalićem o marksizmu, marksi-
stičnih zablodah, etatizmu in naši prihod-
nosti. *Rodoljubi, domoljubi in kačji po-*

ljubi je naslov prozi Pera Kvesića. Hrva-
ški poznavalec naše književnosti Ivan
Cesar objavlja razpravo o estetskih in
idejnih značilnostih slovenskega sociali-
stičnega in socialnega realizma. Med
drugim je zapisal: »Realizem v književ-
nosti, ki se je v Sloveniji pojavil v trideset-
tih letih dvajsetega stoletja, je dobil niz